

Kraków, 4.04.2023 r.

Dr. hab. Andrzej Olaś

Zakład Postępowania Cywilnego

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

MGR ANNY FRANASZEK

**PT. “PRZESŁANKI OGŁOSZENIA UPADŁOŚCI OSOBY FIZYCZNEJ
NIEPROWADZĄCEJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ (UPADŁOŚCI
KONSUMENCKIEJ) W PRAWIE POLSKIM”**

sporządzonej pod naukowym kierownictwem Promotora – Prof. Dr hab. Adama

Doliwy, kierownika Katedry Prawa Cywilnego i Rolnego na Wydziale Prawa

Uniwersytetu w Białymstoku

Recenzowana rozprawa doktorska poświęcona jest zagadnieniu przesłanek ogłoszenia upadłości osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej (określanej powszechnie w języku prawniczym jak i potocznym “upadłością konsumencką”) w polskim systemie prawnym. Tytuł rozprawy oddaje zatem w sposób adekwatny jej przedmiot, w tym treścią zawartość ocenianej dysertacji. Zakres rozważań objętych rozprawą wykracza wprawdzie poza wąsko pojmowaną problematykę przesłanek (podstaw) ogłoszenia upadłości konsumenckiej, tym niemniej bez wątpienia stanowią one ich jądro, zaś wszelkie inne zagadnienia poruszane w rozprawie powiązane są należycie z tymże przedmiotem oraz stawianymi w niej problemami i hipotezami badawczymi.

Pozytywnie ocenić należy przy tym sam wybór tematyki dysertacji doktorskiej. Pomimo bowiem, iż upadłość konsumencka stanowi przedmiot wcale nie małego zainteresowania polskiej nauki prawa (ze szczególnym uwzględnieniem doktryny prawa cywilnego materialnego i procesowego oraz prawa handlowego prywatnego, a także kształtującej się wskutek rozwoju tej dyscypliny, wyspecjalizowanej - autonomicznej dyscypliny prawniczej, którą można określić mianem prawa insolwencyjnego, a nawet za Profesorem Rafałem Adamusem – jeszcze szerzej nauką o niewypłacalności), to po pierwsze jest ona w dalszym ciągu dyscypliną stosunkowo młodą (jak samo prawo upadłości konsumenckiej w Polsce, którego genezę przedstawiła wnikliwie Autorka we wstępie oraz pierwszych dwóch rozdziałach pracy), a tym samym dającą szerokie pole do rozwoju, w tym poszerzenia oraz pogłębiania naukowej refleksji w poszczególnych aspektach. Po drugie zaś, społeczno-gospodarcza doniosłość problematyki zarządzania budżetem domowym przez osoby fizyczne, a zwłaszcza niepowodzeń na tym polu prowadzących do zagrożenia niewypłacalnością oraz samej niewypłacalności (w tym zjawiska “wpadnięcia w spiralę długów”) i wiążących się z tym konsekwencji prawnych jest tak znacząca, iż zagadnienia te bez wątpienia zasługują na nieustającą uwagę i refleksję naukową na licznych polach (tzn. na gruncie nauk prawnych i innych nauk społecznych w tym socjologii i psychologii, ale także w obszarze ekonomii, nauk o finansach i innych dziedzin nauki), w tym na podejmowanie okresowych rewaluacji w zakresie poczynionych uprzednio ustaleń w świetle aktualnych doświadczeń, dokonujących się ustawicznie zmian społecznych i ekonomicznych, a wreszcie poddawanego również ciągłym zmianom materiału normatywnego.

Dysertacja Doktorantki wychodzi naprzeciw powyższym potrzebom, podejmując centralną dla prawa upadłości konsumenckiej problematykę przesłanek ogłoszenia upadłości, z uwzględnieniem doniosłych wydarzeń społecznych ostatnich lat (pandemia COVID-19, zbrodnicza zbrojna agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę oraz wpływ wojny na sytuację

makroekonomiczną w Europie Środkowowschodniej oraz na całym świecie, rosnąca wskutek ww. oraz innych zjawisk i wydarzeń inflacja skutkująca spadkiem siły nabywczej konsumentów i wiążące się z tym zagrożenia dla płynności budżetów domowych).

Za duży atut rozprawy uznać należy wykorzystanie na potrzeby przeprowadzonych badań szeregu metod prawnych, w tym metody historycznej i prawnoporównawczej. Brak ograniczenia się do wiodącej metody dogmatycznoprawnej w kontekście przedmiotu pracy, był wyborem ze wszech miar słusznym, a – biorąc pod uwagę tezy badawcze pracy, o których szerzej poniżej – nawet koniecznym, Również sposób wykorzystania ww. metod przez Doktorantkę uznać należy co do zasady za umiejętny i udany, a w każdym razie nie nasuwający fundamentalnych zastrzeżeń.

W dysertacji Doktorantka sformułowała główny, niejako ogólny problem badawczy, stawiając ważne pytanie „czy konstrukcja przesłanek instytucji upadłości konsumenckiej w obowiązującym obecnie kształcie jest rzeczywiście najlepszym dostępnym rozwiązaniem umożliwiającym oddłużenie osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej”¹. Ponadto, wpisując problematykę upadłości konsumenckiej jako instrumentu oddłużenia osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej – niejako kosztem praw podmiotowych i interesów ich wierzycieli, w kontekst zasad prawa cywilnego, w tym fundamentalnej dla prawa prywatnego zasady równości stron, ochrony zaufania oraz *pacta sunt servanda*, Doktorantka, sformułowała również następujące ważne i nieoczywiste pytanie, a mianowicie: „czy wprowadzone zmiany w katalogu przesłanek umożliwiających ogłoszenie upadłości osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej ma na celu choć częściowe zrównoważenie interesu obu stron tego stosunku, a jeśli nie, to czy przyczyny faworyzowania jednej ze stron mają swoje uzasadnienie w podstawowych zasadach prawa cywilnego i

¹ *Vide*: s. 8 dysertacji.

współżycia społecznego”². Tym samym zasadniczym problemem badawczym pracy jest ustalenie „(...) czy dokonywane przez prawodawcę kolejne zmiany w zakresie katalogu przesłanek umożliwiających ogłoszenie upadłości osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej rzeczywiście spełnia założenia wynikające z projektów”³. Autorka formułuje w tym kontekście roboczą hipotezę badawczą według której znacząca liberalizacja przesłanek upadłościowych w długofalowej perspektywie nie jest zjawiskiem korzystnym stwarzając istotne zagrożenia dla bezpieczeństwa obrotu, a przede wszystkim stwarzając niebezpieczeństwo kształtowania szkodliwych społecznie i nagannych moralnie postaw, skutkujących pogłębieniem problemu nieumiejętnego zarządzania budżetem domowym oraz skłonności do nieprzemyślanych decyzji konsumenckich, powodujących wzrost skali problemu zagrożenia niewypłacalnością oraz niewypłacalności osób fizycznych.

W kontekście tak nakreślonych problemów badawczych oraz stawianych w pracy tez, za ze wszech miar słuszne i uzasadnione uznać należy sięgnięcie przez autorkę nie tylko do szerokiego spektrum metod prawnych ale i wyjście poza wąsko pojmowane instrumentarium nauk prawnych w kierunku wykorzystania dorobku i metod innych nauk: ekonomii behawioralnej oraz socjologii i psychologii społecznej. Umiejętne i przemyślane wykorzystanie tych metod, jak również sięganie do relewantnych dla przedmiotu prowadzonych badań danych statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego oraz Biura Informacji Gospodarczej InfoMonitor S.A., ich czytelna prezentacja (także w formie wykresów, tabel i innych przejrzystych grafik) z uwzględnieniem krytycznej analizy i interpretacji przedstawianych danych, czynią opracowanie wartościowym poznawczo, a także zwyczajnie interesującym dla czytelnika.

² *Vide*: s. 9 dysertacji.

³ *Vide*: s. 10 dysertacji.

Recenzowana rozprawa składa się ze wstępu, 5 rozdziałów (poświęconych kolejno: 1/ społeczno-gospodarczemu tłu i ogólnej normatywnej charakterystyce instytucji upadłości konsumenckiej, z uwzględnieniem relewantnych kwestii pojęciowych; 2/ upadłości konsumenckiej w kontekście międzynarodowym – rozważenia prawnoporównawcze uwzględniające regulacje obowiązujące w Niemczech, Francji, heterogeniczny porządek prawny funkcjonujący w ramach Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii (Anglia i Walia, Szkocja, Irlandia Północna) oraz najstarsze w tym obszarze rozwiązania prawne obowiązujące w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, a także problematyka postępowań upadłościowych z elementem transgranicznym z uwzględnieniem zjawiska tzw. “turystyki upadłościowej” opartej na fenomenie “*forum shopping*”; 3/ założeniom koncepcji dłużnika nieracjonalnego w ekonomii behawioralnej i socjologii w kontekście upadłości konsumenckiej); 4/ ewolucji przesłanek upadłości konsumenckiej w prawie polskim w latach 2008-2019 w tym ich dogmatyczno-prawnej analizie; 5/ rozwiązaniom umożliwiającym zapewnienie środków na spłatę zaciąganych zobowiązań jako sposobom ochrony interesów drugiej strony stosunku zobowiązaniowego) i zakończenia.

Zaproponowana konstrukcja rozprawy jest prawidłowa – współgra pod względem logicznym i merytorycznym z jej przedmiotem oraz jest dostosowana do stawianych w pracy hipotez i problemów badawczych. Ciekawym, ułatwiającym korzystanie z dysertacji i zwiększającym jej przejrzystość, rozwiązaniem formalno-redakcyjnym jest wprowadzenie na początku każdego rozdziału wypunktowania w formie pytań problemów badawczych podejmowanych w treści danego rozdziału.

Pomimo, iż co do zasady o rozprawie Doktorantki można wypowiadać się w superlatywach, nie jest ona również wolna od pewnych wad i uchybień, zróżnicowanych pod względem “kalibru” oraz natury.

Przede wszystkim, odnieść można wrażenie, że w procesie powstawania rozprawy zabrakło dodatkowego, starannego “czytania” przez Autorkę, któremu towarzyszyłaby wnikliwa korekta dysertacji pod względem gramatyczno-językowym. W pracy znajdują się bowiem błędy gramatyczno-językowe o różnym charakterze: składniowym i stylistycznym (niedopracowane pod względem gramatycznym zdania, co w krańcowych przypadkach wpływa negatywnie na ich komunikatywność), fleksyjnym i innym. Tego rodzaju uchybienia nie są oczywiście możliwe w 100 procentach do uniknięcia w ramach bardziej obszernej niż krótki artykuł pracy naukowej (“kto jest bez winy, niech pierwszy rzuci kamień”), tym niemniej w ocenie Recenzenta jest ich zbyt dużo, jeśli przyjąć wysoki standard staranności oczekiwany w tej mierze w stosunku do dysertacji doktorskiej.

Po wtóre, o ile zakres wykorzystanej przez Autorki literatury jest raczej zadowalający, to krytycznie ocenić wypada brak sięgnięcia po znakomite, a nieraz wręcz fundamentalne opracowania wiodącej polskiej ekspertki w obszarze prawa upadłości konsumenckiej w osobie Pani Profesor Anny Hrycaj. Wymienić w tym miejscu wypada w szczególności następujące, bardzo wartościowe teksty ww. Autorki, których uwzględnienie mogłoby istotnie wzbogacić rozważania Doktorantki zawarte w jej dysertacji:

- A. Hrycaj, *Aksjologiczne podstawy umorzenia zobowiązań upadłego, będącego osobą fizyczną nieprowadzącą działalności gospodarczej* [w:] *Zadłużenie i niewypłacalność dłużnika. Wybrane aspekty postępowania zabezpieczającego, egzekucyjnego, restrukturyzacyjnego i upadłościowego w polskim systemie prawnym*, red. I. Gil, A. Góra-Błaszczkowska, K. Flaga-Gieruszyńska, (Sopot 2018) Currenda sp. z o.o.
- A. Hrycaj, *Prawo i postępowanie upadłościowe osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej*, (Warszawa 2020) Wolters Kluwer Polska
- A. Hrycaj, *Upadłość konsumencka. Komentarz*, (Warszawa 2020) Wolters Kluwer Polska

- A. Hrycaj, *Oddłużenie upadłego konsumenta a brak zgłoszeń wierzytelności w postępowaniu upadłościowym*, „Monitor Prawniczy” 2016, Nr 2.

Wreszcie w rozprawie można dostrzec pewne niedociągnięcia jeżeli chodzi o sposób redakcyjnej organizacji prezentowanego materiału na poziomie niektórych podrozdziałów. W tym zakresie uwagę trzeba zwrócić na nieadekwatność tytułu podrozdziału 1.3: „Zasadność wprowadzenia instytucji upadłości konsumenckiej i dokonania regulacji z perspektywy Wspólnoty Europejskiej” w rozdziale 1 w stosunku do jego rzeczywistej treści. Wbrew powołanemu wyżej tytułowi podrozdziału 1.3, rzeczywisty ciężar – merytorycznie poprawnych, trafnych i wartościowych - rozważań zawartych w tym podrozdziale położony został na kwestie genezy obowiązującej regulacji (tj. historii prac legislacyjnych z uwzględnieniem poszczególnych projektów przepisów o upadłości konsumenckiej) oraz społeczno-ekonomicznych i aksjologicznych podstaw wprowadzenia instytucji “upadłości konsumenckiej”, a zatem szeroko pojętej *ratio legis*, poddanego analizie materiału normatywnego. Kwestia wyeksponowana w tytule podrozdziału została natomiast naprowadzona dopiero niejako na finiszu prowadzonych w nim rozważań (*vide*: “Kończąc analizę historii legislacji postępowania umożliwiającego ogłoszenie upadłości osób fizycznych z uwzględnieniem argumentacji popierającej konieczność wprowadzenia tego rozwiązania należy wspomnieć o perspektywie prawodawstwa Unii Europejskiej”⁴). Takie rozwiązanie uznać trzeba za wysoce niefortunne, a nawet błędne. Autorka winna była rozważyć podział rzeczony materii na dwa, a nawet trzy oddzielne podrozdziały poświęcone kolejno społeczno-gospodarczemu podłożu regulacji / potrzebie i motywom unormowania tej materii; historii legislacyjnej i wreszcie unijnemu tłu omawianych zagadnień.

⁴ *Vide*: s. 46 dysertacji – przedostatnia strona podrozdziału!

Reasumując uwagi zawarte w niniejszej recenzji stwierdzić należy co następuje:

- I. Rozprawa doktorska Pani mgr Anny Franaszek prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydatki w dyscyplinie nauki prawne (prawo) oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej;
- II. Przedmiotem rozprawy doktorskiej Doktorantki jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego postawionego przez Autorkę;
- III. Rozprawa doktorska Doktorantki spełnia wymogi formalne i merytoryczne monografii naukowej;
- IV. Rozprawa doktorska Doktorantki posiada istotne walory naukowe, ogólnopoznawczej, jak również może okazać się przydatna w procesie stanowienia i stosowania prawa w badanym obszarze.

Powyższe konkluzje pozwalają zatem, pomimo zastrzeżeń oraz uwag krytycznych sformułowanych w treści niniejszej recenzji, stwierdzić, iż **recenzowana dysertacja Pani mgr Anny Franaszek bez wątpienia spełnia wymagania przewidziane dla rozpraw doktorskich, o których mowa w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 574 z późn. zm.), a tym samym może stanowić podstawę do nadania rzeczonej Doktorantce stopnia doktora nauk prawnych.**

Dr hab. Andrzej Olaś